

ŚWIADOMOŚĆ I WIEDZA EKOLOGICZNA MŁODYCH PRACOWNIKÓW – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Robert Turek¹, Paweł Nowodziński²

¹ Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania
(uczestnik studiów doktoranckich)

² Politechnika Częstochowska, Wydział Zarządzania

Streszczenie: W obliczu rosnących zagrożeń ekologicznych ochrona środowiska stała się ważnym elementem funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw. Nie da się ukryć, iż prowadzenie działalności gospodarczej w znacznej mierze wpływa na stan i jakość środowiska naturalnego. Z tego też względu przedsiębiorstwa powinny podejmować z jednej strony działania mające na celu zabezpieczenie środowiska przed ryzykiem popełnienia następnych błędów względem środowiska, z drugiej zaś winny podejmować działania mające na celu kształtowanie świadomości ekologicznej wśród pracowników. To właśnie dzięki wiedzy, zaangażowaniu i poziomowi świadomości ekologicznej pracowników przedsiębiorstwa mogą tworzyć strategie biznesowe oparte na czynniku ekologicznym, upatrując w nim źródło przewagi konkurencyjnej. W takim odniesieniu w opracowaniu podjęto rozważania odnoszące się do teoretycznych podstaw świadomości i wiedzy ekologicznej wśród pracowników, a następnie zaprezentowano wyniki badań sondażowych przeprowadzonych wśród młodych pracowników w sektorze bankowym dotyczących tej problematyki. Podsumowując prezentowane badanie, należy stwierdzić, że ograniczona próba diagnozy zjawiska pokazuje olbrzymie obszary zaniedbania w tym zakresie oraz braku świadomości i wiedzy proekologicznej, nie tyle wśród młodych pracowników, stanowiących przyszłość firmy, ile w gronie osób zarządzających nią.

Słowa kluczowe: świadomość ekologiczna, wiedza ekologiczna, edukacja ekologiczna, ekozarządzanie

DOI: 10.17512/znpcz.2019.1.27

Wprowadzenie

W obliczu intensywnego społeczno-gospodarczego rozwoju coraz większego znaczenia nabiera problematyka ochrony środowiska naturalnego. Podyktowane jest to faktem, iż szybki rozwój cywilizacji, przemysłu, techniki czy infrastruktury w znacznej mierze przyczynił się z jednej strony do masowego korzystania z jego zasobów, z drugiej zaś do jego degradacji. Co prawda wiele współczesnych przedsiębiorstw podejmuje alternatywne rozwiązania o charakterze proekologicznym (Bitka, Pietrasieński, Rokosz 2018, s. 7), w których dążą do racjonalnego korzystania z zasobów naturalnych, to jednak w dalszym ciągu istnieje wiele ograniczeń w budowaniu odpowiedzialnej ekologicznie organizacji. Ograniczenia te

¹ Robert Turek, mgr, robert.turek@wp.pl, ORCID: 0000-0003-4904-4904

² Paweł Nowodziński, dr hab. inż., prof. PCz, pawel.nowodzinski@wz.pcz.pl, ORCID: 0000-0001-8706-9219

obejmują kwestie związane z kulturą organizacyjną, a przede wszystkim z poziomem świadomości i wiedzy ekologicznej wśród zatrudnionych osób. Można powiedzieć, iż świadomi, odpowiednio wyszkoleni, a także zaangażowani pracownicy stanowią podstawę działań w zakresie ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko naturalne (Brzeziński, Ostapenko, Brzozowska 2017, s. 53), Uzbrojeni w odpowiednią wiedzę ekologiczną pracownicy mogą zrozumieć, w jaki sposób ich obowiązki i decyzje biznesowe mogą wpływać na stan i jakość otaczającego środowiska. Z punktu widzenia przedsiębiorstwa odpowiedni poziom wiedzy i świadomości ekologicznej pozwoli z kolei, poprzez odpowiednie decyzje, zmniejszyć negatywny wpływ na środowisko naturalne, przyczyniając się jednocześnie do wzrostu jego efektywności.

Celem porządkującym opracowania jest uporządkowanie faktów dotyczących podjętej problematyki, natomiast celem poznawczym jest zbadanie poglądów dotyczących wykorzystywania w środowisku pracy wiedzy ekologicznej przez młodych pracowników sektora bankowego.

W odniesieniu do tej problematyki zdefiniowano następujące czynniki stanowiące podstawę interpretacji uzyskanych wyników badań:

- Kształtowanie wiedzy i świadomości ekologicznej promuje dobre, ekologiczne, nawyki w pracy.
- Nawyki wykształcone u młodych pracowników w miejscu pracy mają długoterminowy wpływ na środowisko naturalne.
- Świadomość ekologiczna młodych pracowników odgrywa kluczową rolę w podejmowaniu decyzji biznesowych.
- Wysoki poziom świadomości ekologicznej pracowników wpływa na poprawę wyników finansowych.

O świadomości i wiedzy ekologicznej młodych pracowników

Pojęcie świadomości ekologicznej jest trudne do jednoznacznego definiowania, gdyż – jak twierdzi A. Papuziński – jest ono zdominowane przez przedmiot i metodologię badań poszczególnych dyscyplin naukowych (Papuziński 2006, s. 33). Jak podkreśla L. Tuszyńska, świadomość ekologiczna stanowi obszar świadomości społecznej – dobrowolnej intelektualnej władzy przekładającej się na określone postawy, odnoszące się do sfery środowiska naturalnego (Tuszyńska 2013, s. 157).

W wymiarze jednostkowym świadomość ta jest rezultatem procesu socjalizacji, w którym uczestniczy każdy człowiek przez całe życie. W takim rozumieniu świadomość ekologiczna wyraża się zarówno w myśleniu danej jednostki, jej przeżyciach, jak też w funkcjonujących społecznie standardach rozumienia i wartościowania otaczającej przyrody (Kopczewski 2011, s. 90).

Z punktu widzenia organizacji świadomość ta odnosi się do (Niziołek 2004, s. 186):

- odpowiedzialności za środowisko naturalne;
- wiedzy o zjawiskach, procesach i relacjach zachodzących w otoczeniu, w jakim organizacja funkcjonuje;
- etycznych postaw, nastawienia i przekonania o wartości środowiska naturalnego;

– poglądów, opinii oraz sposobów wartościowania uczestnictwa przedsiębiorstw w procesie zrównoważonego rozwoju.

Należy w tym miejscu podkreślić, iż świadomość ekologiczna pracowników, w tym młodych pracowników, uznawana jest za podstawę tzw. ekozarządzania. Wynika to z faktu, iż cechy społeczne – jak twierdzi S.L. McShane – obejmują to, co pracownicy myślą, czują i robią w przedsiębiorstwie. Nie odnosi się to tylko do umiejętności kompetencji posiadanych przez pracowników, ale także do tego, co uważają za ważne i w co są zaangażowani (McShane 2001).

Jak wiadomo, pracownicy – także młodzi – są najważniejszym zasobem przedsiębiorstwa. Od ich zachowania, posiadanej wiedzy, umiejętności, a także świadomości wpływu podejmowanych decyzji na otaczającą rzeczywistość może zależeć sukces lub porażka rynkowa. Z tego też względu wszyscy pracownicy, w tym także młodzi pracownicy, powinni zrozumieć, w jaki sposób mogą przyczynić się do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju (Skowron-Grabowska, Mesjasz-Lech 2016, s. 22). E. Cohen-Rosenthal uważa, iż skuteczna, proekologiczna, strategia przedsiębiorstwa wymaga, aby młodzi pracownicy w organizacji byli świadomi naturalnych systemów i ich funkcjonowania, a także rozumieli ich wpływ na wyniki biznesowe. W tym celu muszą posiadać odpowiednią wiedzę i świadomość ekologiczną (Cohen-Rosenthal 2000, s. 245-264). Jednym z podstawowych narzędzi w rozwoju świadomości i wiedzy ekologicznej jest edukacja ekologiczna młodych pracowników.

Edukacja ekologiczna, jak sama nazwa wskazuje, jest to proces kształcenia, szkolenia i ukierunkowania określonej grupy społecznej – w tym młodych pracowników – na odpowiedni wzór postępowania odnośnie ekologii, ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (Pabis 2007). Proces ten powinien być częścią składową bieżącej działalności danego przedsiębiorstwa, obejmując swym zakresem pracowników na wszystkich szczeblach, w tym kierownictwo wyższego szczebla, a w szczególności młodych pracowników. Co więcej, proces ten nie powinien być procesem jednorazowym, lecz regularnym i ciągłym.

W praktyce przedsiębiorstwa mają do dyspozycji szereg różnorodnych sposobów pogłębiania i kształtowania wiedzy i świadomości ekologicznej (Nowodziński 2013). Mowa tu głównie o szkoleniach, w szczególności odnoszących się do nowego personelu, ale także o kursach odświeżających, dedykowanych sesjach środowiskowych, wykładach dotyczących promowania postaw proekologicznych i wielu innych. Jak twierdzą G.M. Perron, R.P. Co i J.F. Duffy, młodzi pracownicy poza podstawowymi obowiązkami służbowymi powinni otrzymywać odpowiednie informacje, aby rozpoznać kwestie i sytuacje środowiskowe, dzięki którym mogą podejmować właściwe decyzje i stosowne działania. Istotną kwestią jest również poziom zaangażowania kierownictwa i pozostałych pracowników w inicjatywy środowiskowe (Nowakowska-Grunt, Chład, Sośniak 2017, s. 78). Młodzi pracownicy doceniają ich zaangażowanie, upatrując w tym mobilizację do bycia świadomym ekologicznie pracownikiem (Perron, Co, Duffy 2006, s. 551-562).

Metoda badań empirycznych i charakterystyka respondentów

Przeprowadzenie badania dotyczącego poznania wiedzy czy opinii społecznej, czyli badania diagnostycznego (Wojciechowska, Nowogródzka, Miciuła 2016, s. 969), wymaga odpowiedniego przygotowania metodologicznego, zaczynając od wyznaczenia celu i przedmiotu badania, poprzez sformułowanie założeń badawczych oraz dobór adekwatnej do potrzeb badania metody techniki i narzędzia badawczego, po opracowanie statystyczne i analizę uzyskanych w ten sposób wyników badania, dzięki czemu możliwe jest zweryfikowanie założeń oraz sformułowanie wniosków z tego badania wynikających (Zaborowski 2003, s. 16-29).

Przedmiotem opracowanego poniżej badania jest wiedza i wynikająca z niej świadomość ekologiczna pracowników, natomiast jego cel stanowi zbadanie poglądów dotyczących wiedzy ekologicznej młodych pracowników (w wieku do 35 lat) wybranych oddziałów BOŚ Banku oraz wykorzystywanie przez nich tej wiedzy w pracy zawodowej.

W oparciu o przeprowadzone badanie literatury przedmiotu sformułowano także pytania i hipotezy badawcze, poddane weryfikacji w trakcie analizy wyników i pozwalające na sformułowanie wniosków z badania empirycznego (Wojciechowska, Nowogródzka, Miciuła 2016).

W badaniu poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest poziom wiedzy ekologicznej młodych pracowników BOŚ Banku i skąd ta wiedza pochodzi?
2. W jakim stopniu badani wykorzystują tę wiedzę do kształtowania proekologicznych nawyków w miejscu pracy?
3. Czy zachowania i nawyki proekologiczne respondentów wpływają pozytywnie na wyniki finansowe BOŚ Banku?

By znaleźć odpowiedzi na te pytania badawcze, sformułowano adekwatne do nich hipotezy:

1. Młodzi pracownicy BOŚ Banku posiadają wiedzę ekologiczną zdobytą w trakcie edukacji, która nie wykracza poza standardowe ramy programu szkolnego.
2. Wsparcie dla inicjatyw proekologicznych ze strony przełożonych powoduje, że badani chętniej wykorzystują wiedzę ekologiczną w środowisku pracy.
3. Badani nie widzą pozytywnej zależności między ich zachowaniami i nawykami w miejscu pracy i wynikami finansowymi BOŚ Banku.

W celu weryfikacji przyjętych założeń został przeprowadzony sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem techniki ankietowej. Narzędziem badawczym była ankieta internetowa składająca się z pytań koniunktywnych zawartych w kafeterii częściowo ustrukturyzowanej oraz pytań dysjunktywnych opartych na pięciostopniowej skali Likerta (Frankfort-Nachmias, Nachmias 2001, s. 67). Ankieta została skierowana do pracowników za pośrednictwem intranetu.

Badanie przeprowadzone za jej pomocą ma nie tylko pozwolić na weryfikację przyjętych założeń, ale także wskazać obszary, które powinny być przedmiotem szerszego badania, jakie będzie podjęte w ramach pracy doktorskiej, dotyczącej poruszonych tu zagadnień.

W badaniu uczestniczyło 47 pracowników, zatrudnionych w 5 oddziałach BOŚ Banku, w wieku do 35 lat. Próba ta ma charakter przypadkowy, a w związku z tym wyników prezentowanego badania nie można traktować jako reprezentatywnych dla ogółu zatrudnionych w banku. W gronie ankietowanych było 31 kobiet i 16 mężczyzn (Tabela 1).

Tabela 1. Wiek i płeć uczestników badania

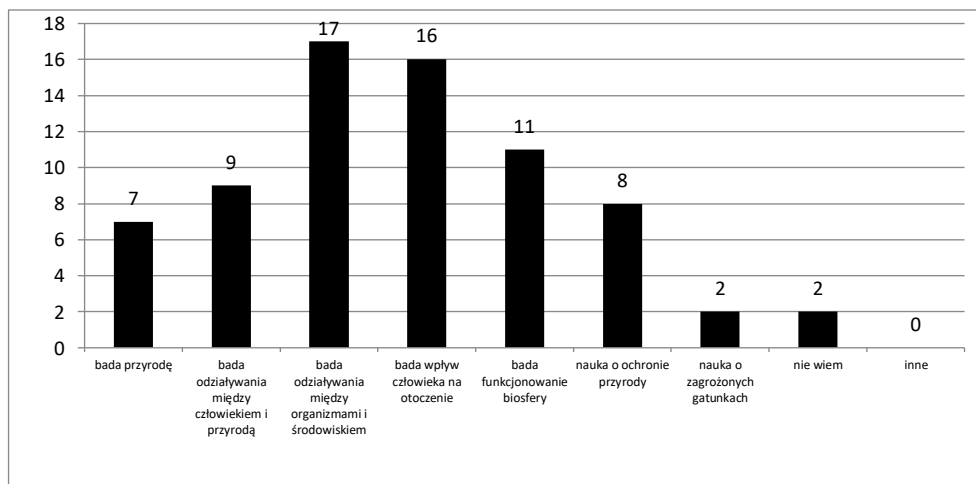
Płeć \ Wiek	Do 25 lat	26-30 lat	31-35 lat	Suma
Kobiety	3	11	17	31
Mężczyźni	1	6	9	16
Suma	4	17	26	47

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Najliczniejszą grupą badanych są osoby w wieku 31-35 lat (17 kobiet i 9 mężczyzn), najmniej było respondentów, którzy nie ukończyli 25. roku życia (odpowiednio – 3 kobiety i 1 mężczyzna). Wszyscy badani mają wykształcenie wyższe, w tym ekonomiczne (12 badanych), w zakresie zarządzania (7 respondentów), bankowości (15) i finansów (13). Pozostałe cechy demograficzne nie były dla tego badania istotne, dlatego respondenci nie byli o nie pytani.

Analiza wyników badania empirycznego

Część merytoryczną ankiety rozpoczynają pytania dotyczące wiedzy ekologicznej, jaką posiadają respondenci. Poproszono ich o dokonanie samooceny posiadanej przez nich wiedzy dotyczącej tego, czym jest ekologia (Rysunek 1), badani mogli wybrać z kafeterii 3 stwierdzenia ich zdaniem najlepiej wyjaśniające to pojęcie.

Rysunek 1. Znaczenie pojęcia „ekologia” w opiniach badanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Respondenci pod pojęciem ekologii najczęściej rozumieją naukę, która bada oddziaływania zachodzące między organizmami i środowiskiem (17 wskazań) oraz naukę zajmującą się oddziaływaniem człowieka na środowisko. Rzadziej utożsamiają ją z nauką zajmującą się funkcjonowaniem biosfery (11 wskazań) czy oddziaływaniem między człowiekiem i przyrodą (9 wskazań). Można więc powiedzieć, że w tym, jak badani rozumieją pojęcie ekologii, wiedza naukowa mieszana jest z potoczną. To sprawia, że już na wstępie prowadzonej analizy należy założyć możliwość braku prawidłowego rozumienia pojęć i problemów, o które respondenci byli pytani. Jednak ze względu na to, że badanie prowadzone było w banku nastawionym na finansowanie działań proekologicznych, wydawało się oczywiste, iż jego pracownicy na temat ekologii i jej roli w życiu człowieka i gospodarce powinni posiadać większą wiedzę niż przeciętny człowiek.

Wydaje się także, że mieszanie potocznego i naukowego rozumienia ekologii może wynikać z tego, że badani mieli możliwość wskazania kilku odpowiedzi, z której to możliwości duża część z nich skorzystała. Dlatego dopiero analiza odpowiedzi na pozostałe pytania pozwoli rzeczywiście ocenić wiedzę ekologiczną badanych i wykorzystywanie jej w pracy zawodowej.

Kolejna badana kwestia dotyczyła znaczenia zachowań proekologicznych dla funkcjonowania współczesnych organizacji finansowych (Tabela 2).

Tabela 2. Wpływ zachowań proekologicznych na funkcjonowanie instytucji finansowych

Wpływ Wiek i płeć		Zdecydowanie negatywny		Negatywny		Obojętny		Pozytywny		Zdecydowanie pozytywny		Suma	
Do 25 lat	Kobiety	-	-	1	-	1	1	1	1	1	1	4	3
	Mężczyźni	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	4	1
26-30 lat	Kobiety	1	-	2	1	5	4	3	2	6	4	17	11
	Mężczyźni	1	1	2	1	5	1	3	1	6	2	17	6
31-35 lat	Kobiety	1	1	4	2	11	8	6	4	4	2	26	17
	Mężczyźni	1	-	4	2	11	3	6	2	4	2	26	9
Suma	Kobiety	2	1	7	3	17	13	10	7	11	7	47	31
	Mężczyźni	2	1	7	4	17	4	10	3	11	4	47	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Wśród badanych przeważają opinie o braku takiego wpływu (17 wskazań) lub o istnieniu pozytywnej (10 wskazań) i zdecydowanie pozytywnej (11 wskazań) zależności między zachowaniami proekologicznymi i funkcjonowaniem instytucji finansowych. Tylko niewielki odsetek badanych ocenia ten wpływ jako negatywny – jest to 9 osób. Co także ważne, opinie kobiet i mężczyzn dotyczące tej kwestii są podobne.

Jeżeli dla respondentów istnieje pozytywna zależność między zachowaniami oraz nawykami proekologicznymi i funkcjonowaniem instytucji, do grona których należy zatrudniająca ich firma, należy sprawdzić, w jakim stopniu pracodawca przyczynia

się do kształtowania ich wiedzy proekologicznej. W tym celu zapytano, skąd badani posiadają wiedzę na ten temat, a rozkład ich odpowiedzi pokazano w *Tabeli 3*.

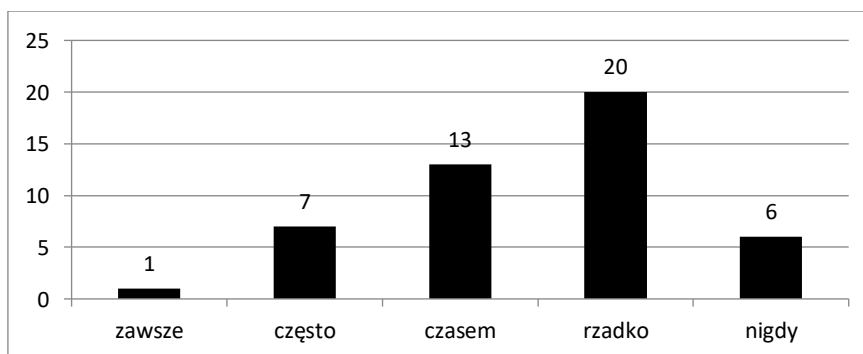
Tabela 3. Podstawowe źródło wiedzy proekologicznej

Wiek i płeć		Źródło		Znajomi		Media		Pracodawca		Inne		Suma	
		Szkoła											
Do 25 lat	Kobiety	3	3	-	-	-	-	-	-	1	1	4	3
	Mężczyźni		1	-	-	-	-	-	-	-	-		1
26-30 lat	Kobiety	10	6	2	1	1	1	3	2	1	1	17	11
	Mężczyźni		4		1		-		1		-		-
31-35 lat	Kobiety	15	10	4	3	3	2	2	1	2	1	26	17
	Mężczyźni		5		1		1		1		1		1
Suma	Kobiety	28	18	6	4	4	3	5	3	4	3	47	31
	Mężczyźni		10		2		1		2		1		1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Okazuje się, że podstawowym źródłem wiedzy proekologicznej, jaką dysponują obecnie respondenci, była szkoła. To w trakcie edukacji zdobyli wiedzę, którą do dnia dzisiejszego wykorzystują. Zaskakujące jest natomiast, że tylko 5 badanych stwierdziło, iż kluczowym źródłem ich wiedzy na ten temat jest pracodawca. Natomiast należy przypomnieć, że bank, w którym prowadzone było badanie, finansuje przedsięwzięcia proekologiczne, więc zarówno wiedza proekologiczna, jak i umiejętność oceny rozwiązań proekologicznych, które mają być ze środków banku finansowane i o przyznaniu których badani decydują, jest niezwykle ważna.

Dlatego zapytano także, czy badani widzą zależność między wykorzystaniem przez nich wiedzy i rozwiązań proekologicznych w pracy a wynikami finansowymi banku. Niestety okazuje się, że praktyka w tym zakresie mocno odbiega od oczekiwań prowadzących badanie oraz zaleceń teoretyków i praktyków tej problematyki (*Rysunek 2, Tabela 4*).

Rysunek 2. Częstotliwość wykorzystywania w codziennej pracy wiedzy ekologicznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Ponad połowa respondentów praktycznie nie wykosztuje w swojej pracy posiadanej przez siebie wiedzy proekologicznej. Prawdopodobnie jest to wynikiem braku odpowiednich procedur i wymagań w tym zakresie ze strony pracodawcy. Natomiast sięganie przez uczestniczących w badaniu do wiedzy ekologicznej i wykorzystanie przy wykonywaniu czynności zawodowych zachowań i nawyków proekologicznych wynika raczej z codziennej rutyny, stosowanej we wszystkich sytuacjach życiowych zarówno w życiu prywatnym, jak i w pracy, niż oczekiwań i wymagań pracodawcy lub przełożonych

Tabela 4. Wykorzystywanie wiedzy ekologicznej w codziennej pracy

Częstotliwość Wiek i płeć		Zawsze		Często		Czasem		Rzadko		Nigdy		Suma	
Do 25 lat	Kobiety	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	4	3
	Mężczyźni		0		1		0		0		0		
26-30 lat	Kobiety	0	0	3	1	7	5	3	2	4	3	17	11
	Mężczyźni		0		2		2		1		1		
31-35 lat	Kobiety	0	0	3	2	5	3	16	11	2	1	26	17
	Mężczyźni		0		1		2		5		1		
Suma	Kobiety	1	1	7	3	13	9	20	14	6	4	47	31
	Mężczyźni		0		4		4		6		2		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

Ostatnia kwestia, na którą starano się w toku badania znaleźć odpowiedź, dotyczy zależności między zachowaniami i nawykami proekologicznymi badanych a wynikami finansowymi uzyskiwanymi przez podmiot, w którym pracują (Tabela 5).

Tabela 5. Ocena wpływu zachowań ekologicznych na wyniki finansowe banku

Wpływ Wiek i płeć		Zdecydowanie wpływa		Wpływa		Trudno powiedzieć		Nie wpływa		Zdecydowanie nie wpływa		Suma	
Do 25 lat	Kobiety	0	0	2	1	1	1	1	1	0	0	4	3
	Mężczyźni		0		1		0		0		0		
26-30 lat	Kobiety	0	0	3	2	5	4	6	3	3	2	17	11
	Mężczyźni		0		1		1		3		1		
31-35 lat	Kobiety	0	0	3	2	12	9	6	4	5	2	26	17
	Mężczyźni		0		1		3		2		3		
Suma	Kobiety	0	0	8	5	18	14	13	8	8	4	47	31
	Mężczyźni		0		3		4		5		4		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badania ankietowego

W związku z tym, że pracodawca nie przywiązuje istotnego znaczenia do podejmowania przez pracowników zachowań proekologicznych i nie widzą oni motywacji do ich stosowania, należy przyjąć, że badani nie będą w stanie takiego wpływu dostrzec.

Analiza odpowiedzi przedstawiona w *Tabeli 5* w pełni potwierdza to przypuszczenie, aż 18 respondentów nie umiało zająć w tej kwestii stanowiska, a tylko 8 uznało, iż między zachowaniami proekologicznymi i wynikami finansowymi banku istnieje zależność, a aż 21 badanych takiej zależności nie dostrzega. Odpowiedzi na to pytanie potwierdzają już wcześniej formułowane spostrzeżenia, że w BOŚ Banku, mimo że jest to bank finansujący przedsięwzięcia proekologiczne, trudno jest dostrzec prowadzenie przez zarządzających konsekwentnej polityki proekologicznej oraz podejmowanie inicjatyw na rzecz kształtowania i wzmacniania wśród pracowników wiedzy i zachowań proekologicznych.

Podsumowanie

Podsumowując prezentowane powyżej badanie, należy stwierdzić, że poruszony w nim problem jest niezwykle istotny i wymaga głębszych badań. Jednocześnie nawet tak ograniczona próba diagnozy zjawiska pokazuje olbrzymie obszary zaniedbania w tym zakresie oraz braku świadomości i wiedzy proekologicznej, nie tyle pracowników młodych, stanowiących przyszłość firmy, ile zarządzających nią.

Przeprowadzona analiza pozwala na dokonanie weryfikacji założeń badawczych. Przede wszystkim należy stwierdzić, iż zgodnie z założeniem sformułowanym w hipotezie pierwszej głównym źródłem wiedzy ekologicznej badanych była nauka w szkole, a nie edukacja i doskonalenie w trakcie pracy zawodowej w BOŚ Banku.

Negatywnie zweryfikowano drugą z hipotez, gdyż pracodawca i przełożeni nie wykazują inicjatywy w zakresie wprowadzania proekologicznych rozwiązań w pracy banku. W związku z tym pracownicy nie widzą potrzeby ich podejmowania. Zachowania i nawyki proekologiczne, jakie wykorzystują w swojej pracy, mają charakter rutynowy i są wynikiem wcześniejszych doświadczeń, a nie zostały zaszczerpione i ugruntowane w środowisku pracy.

Takie postrzeganie roli rozwiązań proekologicznych w funkcjonowaniu badanych i podmiotów, w których są zatrudnieni, potwierdzone w toku analizy badawczej, sprawia, że większość respondentów nie dostrzega pozytywnej zależności między własnymi zachowaniami i nawykami proekologicznymi a wynikami finansowymi banku, co pozwala na stwierdzenie, że także hipoteza trzecia została zweryfikowana pozytywnie. Pozytywna weryfikacja hipotez nie buduje pozytywnego wizerunku badanego banku jako podmiotu działającego proekologicznie. Pokazuje natomiast, że konieczna jest zmiana mentalności kadry zarządzającej i pracowników, w taki sposób, by wykorzystywanie wiedzy ekologicznej w codziennej pracy dla wszystkich stało się standardowym sposobem działania.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę coraz większe znaczenie działań w tym obszarze dla efektywności gospodarczej oraz kształtowania rozwoju podmiotów gospodarczych, przed zarządzającymi bankiem i jego placówkami stają ogromne wyzwania związane z dostosowaniem zarządzania nim do wymogów współczesnej gospodarki,

dla której rozwój zrównoważony jest najważniejszym wyznacznikiem podejmowanych przedsięwzięć bieżących i przyjmowanych rozwiązań strategicznych.

Literatura

1. Bitka K, Pietrasieński P., Rokosz W. (2018), *Internationalization Support as the Integrating Axis of Innovation and Entrepreneurship Policies. Part II - Perspective from Technology Startups*, „Przegląd Organizacji”, nr 1.
2. Brzeziński S., Ostapenko T., Brzozowska A. (2017), *Instruments of Expenditure Controlling in the Management System of Ukrainian Agricultural Enterprises*, „Przegląd Organizacji”, nr 5.
3. Cohen-Rosenthal E. (2000), *A Walk on the Human Side of Industrial Ecology*, „American Behavioral Scientist”, Vol. 44(2). DOI: 10.1177/0002764200044002007.
4. Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D. (2001), *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i Spółka, Poznań.
5. Kopczewski M. (2011), *Kształtowanie świadomości ekologicznej – formą edukacji na rzecz bezpieczeństwa*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa”, nr 4.
6. McShane S.L. (2001), *Canadian Organizational Behaviour*, 4th Edition, McGraw-Hill Ryerson, Toronto.
7. Niziołek K. (2004), *Kompleksowe zarządzanie jakością środowiska (TOEM) – koncepcja zarządzania przedsiębiorstwem w XXI wieku*, [w:] Lewandowski J. (red.), *Zarządzanie organizacjami gospodarczymi w zmieniającym się otoczeniu*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
8. Nowakowska-Grunt J., Chład M., Sośniak S. (2017), *Logistics In the City Management System*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie”, nr 27, t. 2. DOI: 10.17512/znpcz.2017.3.2.08.
9. Nowodziński P. (2013), *Zarządzanie strategiczne współczesnym przedsiębiorstwem. Otoczenie a strategia*, Sekcja Wydawnictw Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
10. Pabis S. (2007), *Metodologia nauk empirycznych: 12 wykładów*, Wydawnictwo Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
11. Papuziński A. (2006), *Świadomość ekologiczna w świetle teorii i praktyki*, „Problemy Ekorozwoju”, nr 1(1).
12. Perron G.M., Co R.P., Duffy J.F. (2006), *Improving Environmental Awareness Training in Business*, „Journal of Cleaner Production”, Vol. 14(6). DOI: 10.1016/j.jclepro.2005.07.006.
13. Skowron-Grabowska B., Mesjasz-Lech A. (2016), *Konkurencyjne uwarunkowania zarządzania zasobami kadrowymi w przedsiębiorstwach w kontekście dostępu do rynku pracy*, „Przegląd Organizacji”, nr 10.
14. Tuszyńska L. (2013), *Świadomość ekologiczna społeczności lokalnych. Oczekiwania a rzeczywistość*, „Rocznik Świętokrzyski”, nr 34.
15. Wojciechowska R., Nowogródzka T., Miciuła I. (2016), *Metodologia badań naukowych w naukach ekonomicznych*, e-book PDF, Texter, Warszawa.
16. Zaborowski Z. (2003), *Wstęp do metodologii badań*, Ossolineum, Wrocław.

THE ECOLOGICAL AWARENESS AND KNOWLEDGE OF YOUNG EMPLOYEES – AUTHORS' OWN RESEARCH RESULTS

Abstract: In the face of growing environmental threats, environmental protection has become an important element of the functioning of modern enterprises. It cannot be concealed that running a business largely affects the condition and quality of the natural environment. Due to this fact, enterprises should undertake, on the one hand, activities to protect the environment from the risk of committing further errors in relation to the environment, and on the other hand, undertake activities aimed at shaping environmental awareness among employees. It is thanks to the knowledge, commitment and level of environmental awareness that the company employees can create business strategies which could be based on the ecological factor, thus perceiving in it a source of competitive advantage. With reference to the above, the study considers the theoretical basis of ecological awareness and knowledge among employees, and then presents the results of surveys conducted among young employees in the banking sector. To sum up the presented study, it should be noted that this limited attempt to diagnose the phenomenon shows enormous areas of neglect in this area and a lack of pro-ecological awareness and knowledge, is not so much among the young employees - the future of the company, but in the group of people managing it.

Keywords: ecological awareness, ecological knowledge, ecological education, eco-management